

سفر؛ مهمان‌پذیری، مهمان‌نوازی

مستألف دینار منگ و مفاهیم مهمان‌پذیری در ایران و اسلام

تالیف

علیرضا کریم‌زاده

مدرس مراکز علمی و کاربردی جهاد دانشگاهی، میراث ایرانیان و پرديس ان مشهد

سرشناسه	کریم‌زاده، علیرضا
عنوان و نام پدیدآور	سفر؛ مهمان‌پذیری، مهمان‌نوازی: جستاری در فرهنگ و مفاهیم مهمان‌پذیری در ایران و اسلام / تألیف علیرضا کریم‌زاده.
مشخصات نشر	تهران: مهکامه، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۱۹۲ ص.
شابک	978-600-7127-55-1
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
عنوان دیگر	جستاری در فرهنگ و مفاهیم مهمان‌پذیری در ایران و اسلام
موضوع	مسافرت--آداب و رسوم--جنبه‌های مذهبی--اسلام
موضوع	گردشگری--جنبه‌های مذهبی--اسلام
موضوع	آداب معاشرت اسلامی
موضوع	آداب معاشرت--ایران
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۴ س ۷/۴۴۶/۶۲۵۴ BP
رده‌بندی دیوپی	۲۹۷/۰۱۱
شماره کتابشناسی	۴۱۳۸۸۲۲

نام کتاب: سفر؛ مهمان‌پذیری، مهمان‌نوازی

مؤلف: علیرضا کریم‌زاده

ناشر: مهکامه

ناظر چاپ: بهزاد ربیعی فراهانی

لیتوگرافی: نقش

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۴

تیراژ: ۵۰۰

قیمت: ۱۱۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۷-۵۵-۱

مراکز پخش: ۱- تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، نرسیده به لبافی‌راد، توجه انوری، پلاک ۸، طبقه

دوم، نشر و پخش مهکامه

فکس: ۰۹۱۲۳۹۷۴۰۲۱-۶۶۴۶۷۳۲۳

تلفن: ۶۶۴۸۸۲۰۳-۶۶۴۹۷۰۵۰

۲- تهران، میدان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و اردیبهشت، کتاب‌فروشی آگاه

تلفن: ۶۶۴۶۰۹۳۲-۶۶۴۶۷۳۲۳

en_mahkame@yahoo.com

www.mahkame.com

پست الکترونیکی:

نمایندگی‌های شهرستان:

۱- اهواز: خیابان حافظ، بین سیروس و نادری، کتاب‌فروشی رشد، اهواز تلفن: ۳-۲۲۱۷۰۰۰

۲- مشهد: بلوار نبوت، پخش کتاب دانشگاهی رثوف، تلفن: ۳۸۴۰۵۸۴۶

۳- اصفهان: خیابان چهارباغ عباسی، مجتمع چهارباغ، زیرزمین، پلاک ۲۶، همراه: ۰۹۱۳۱۶۶۰۹۴۵

۴- یزد: خیابان فرخی، جنب مجتمع ستاره، کتاب‌فروشی فدک، تلفن: ۳۶۲۲۷۴۷۵

۵- کرمان: خیابان استقلال، کوچه ۱۰ غربی ۷، پلاک ۱۰، مؤسسه هفتواد کویر

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار.....
۱۳	فصل نخست: آشنایی با منابع سفر و مهمان‌پذیری.....
۲۵	فصل دوم: آشنایی با مانی فرهنگی و مفاهیم سفر و مهمان‌پذیری در ایران.....
۲۷	آداب مهمان‌پذیری در صنعت گردشگری.....
۳۰	مفاهیم و سازمان‌های ربانی مهمان‌پذیری.....
۳۶	عوامل موثر در فرهنگ میزبانی.....
۴۰	ایران؛ میزبانی، تاثیرگذاری، فرهنگ پذیری.....
۴۲	مفهوم سفر در فرهنگ ایرانی.....
۴۵	فصل سوم: مفاهیم سفر، مهمان، مهمان‌پذیری و منابع دینی.....
۷۲	اهداف، انگیزه‌ها و کارکردهای سفر در اسلام.....
۷۷	آداب سفر در اسلام.....
۸۱	جایگاه مهمان، مهمان‌پذیری و میزبانی در احادیث.....
۸۲	آداب میزبانی.....
۸۳	الف- احادیث مرتبط با تکریم میزبان و مهمان.....
۸۴	ب- احادیث مرتبط با ترک اعمال نادرست در میزبانی.....
۸۵	ج- احادیث ویژه مهمان و اموری که مهمان باید انجام دهد.....
۸۷	د- اموری که شایسته مهمان نیست و مهمان باید از انجام آنها سرباز زند.....
۸۹	فصل چهارم: مفاهیم، تعارفات و آداب سفر و مهمان‌پذیری در ایران.....
۹۵	ادب عمومی مهمان‌پذیری در میان ایرانیان.....
۱۰۲	تعارف و تعارفات در ایران.....
۱۰۲	تعارفات دعوت مهمان.....
۱۰۳	تعارفات استقبال.....

۱۰۵.....	تعارفات و آداب مرتبط به پس از ورود مهمان به خانه میزبان
۱۰۶.....	تعارفات و آداب بدرقه
۱۰۷.....	حرمت نان و نمک
۱۰۸.....	آداب میزبانی و مهمان‌پذیری در ایران
۱۱۳.....	آداب مهمان‌پذیری در روستاها
۱۱۷.....	آداب میزبانی و مهمان‌پذیری در شهرها
۱۱۹.....	آداب پذیرایی از مهمان در ایران
۱۲۹.....	نگاهی به بیانی مابنی جامعه‌شناسی مهمان‌پذیری در ایران
۱۳۱.....	فصل پنجم: آداب و تشریفات سفر و مهمان‌پذیری در ایران تا دوره قاجار
۱۳۳.....	آداب، تشریفات و مناسبات پذیرایی در دربار از دوره پیش از اسلام تا دوره تیمور
۱۳۶.....	تشریفات پذیرایی در دربار صفوی و قاجار
۱۴۰.....	مناسبات درگیر با سفر و مهمان‌پذیری
۱۴۵.....	آداب استقبال و حضور سفیر در ایران
۱۴۶.....	آداب پذیرایی از سفیران در دوره صفوی
۱۵۲.....	آداب پذیرایی از سفیران در دوره قاجار
۱۵۸.....	میهمانداری، دیپلماسی، عزت و استقلال ملی
۱۵۹.....	اقامت سفراء
۱۶۰.....	مخارج سفیران
۱۶۲.....	آداب پذیرایی در سفارت‌خانه‌ها
۱۶۴.....	آداب پذیرایی مردم از شاه و درباریان
۱۶۸.....	بار خاص و عام
۱۷۱.....	القاب و نشان‌ها
۱۷۲.....	هدیه، سوغات
۱۷۵.....	خلعت
۱۷۷.....	تشریف
۱۷۷.....	پذیرایی از ایرانیان در دیگر کشورها
۱۸۵.....	منابع و مآخذ

پیشگفتار

به نام خداوند بخشنده و مهربان

ان شاء الله تعالی هو له الاسماء الحسنی

یعنی به جز خدای یکتا که اسما و صفات نیکو مخصوص اوست خدایی نیست (طه/۸)

سپاس (بر) دادار باسحوه، ارجمند، همه آگاه، دانا، توانا،

(دارنده) برترین اندیشه نیک، گفتار نیک، کردار نیک در اندیشه، گفتار و کردار ...

(فرنیغ دادگی، ۱۳۶۹، ص ۳۱)

چه معنی را در این خود سفر کن»

«که باشم من؟ مرا از من خبر کن

ز جزوی سوی کار یک سفر کرد»

... کسی این راه داند کاو گذر کرد

(سفرنامه، ۱۳۸۲، ص ۸۸)

کاش فقط یک بار دیگر روزی فرا رسد که کویر ایران ما را فراخواند، زنگها دوباره طنین انداز

شوند ... که تا زنده هستیم پرغرورترین و باارزشترین خاطراتمان به آن تعلق دارد

(کابریل، ۱۳۷۱، ص ۳۶۷).

برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار گردشگری بدون توجه به مفاهیم سفر، میزبانی و

مهمان‌پذیری ناستودنی است. این مفاهیم ماهیتی اجتماعی- فرهنگی دارند که کم‌توجهی

به آنها، ما را از تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی مطلوب منطبق با انتظارات مسافران بازخواهد

داشت. مفاهیم مهمان‌پذیری ابعاد گسترده‌ای را به لحاظ درون‌فرهنگی و برون‌فرهنگی در بر می‌گیرند و شناخت این ابعاد ما را در اتخاذ سیاست‌ها و تدابیر درست یاری خواهد نمود و موجب درک بهتر رفتار دیگران و جلب مشارکت و همدلی آنها خواهد شد.

تا چندی پیش درآمدهای حاصل از جهانگردی را نوعی «واردات و صادرات نامرئی و پنهان» می‌دانستند (داس ویل، ۱۳۷۸، ص ۱۸)، در حالی که امروز در کشورهایی که توجه به گردشگری دارند جهانگردی صرفاً فعالیتی اقتصادی به شمار نمی‌آید و نفوذ فرهنگی- اجتماعی گردشگری بیش از کارکرد اقتصادی آن مد نظر قرار گرفته است. حوزه نفوذ فرهنگی سفر به تعدیل گسترش یافته که برخی گردشگران پس از برخی سفرها در اشتیاق تکرار آن می‌وزند (آبریل، ۱۳۷۱، ص ۳۶۳).

ایران سرزمینی است که آداب رسوم میهمان‌پذیری کهن و زیبایی آن چه در دوره پیش از اسلام و چه در دوره اسلام، ریشه‌های جذب گردشگران را فراهم نموده است. از این روی سخن پیرامون مفاهیم مهمان‌پذیری در اسلام و ایران، گفتگو پیرامون مفاهیم آداب و رسومی است که با تایید آیات و احادیث جذابیت زیبایی برای گردشگران ایرانی و غیرایرانی و مسلمان و نامسلمان داشته است.

هنوز دیر زمانی از آن روزگار نگذشته که بنا به سنت اسلامی اکرم (که درود خدا بر او و خانواده مطهرش باد) میهمان «فرستاده و حبیب خدا» بود و همان خود را در برابر آنچه که بر او می‌گذشت مسئول می‌شمردند. اشتیاق به میهمان‌پذیری موجب توفیق الهی محسوب می‌گردید و ساکنان شهرها و روستاهای ایران اسلامی خدمت به مسافر با لطف خدا می‌پنداشتند و با اشتیاق برای پذیرایی از وی با یکدیگر رقابت می‌نمودند.

متأسفانه در دهه‌های اخیر با افزایش دل مشغولی‌های ناشی از زندگی شهرنشینی، برخی از این آداب و رسوم کم‌رنگ شد و متأسفانه در دنیای معاصر ایران بیشتر رنگ اقتصادی به خود گرفته است. به تدریج فرهنگ مهمان‌پذیری تغییر کرد یا گاه به فراموشی سپرده شد و مردم مهرپرور ایران به آرامی از فرهنگ غنی و زیبای خود فاصله گرفتند تا جایی که فرهنگ مهمان‌پذیری گاه با اسراف و پُرخرجی و گاه با کم‌توجهی به فقرا و همسایگان کم‌رنگ شد و رنگ تجمل به خود گرفت.

در نتیجه امروزه، ایرانیان اغلب اسباب سفر را با خود می‌برند؛ سنگین بار و پُر وسیله. بیچاره خانم خانه که آقا قصد دارد او را به سفر ببرد؛ بنده‌ی خدا باید کنار جاده، گوشه بیابان، کنار پارک، لب رودخانه یا ساحل بساط چایی را غَلَم کند و غذا بپزد و در کنار شیرهای آب عمومی که اغلب به لحاظ بهداشتی مشکل دارند ظروف خود را بشوید.

اگر در فصول رونق سفر از شهرها و جاذبه‌های ایران بگذری عده بسیاری را می‌بینی که در کنار وسایل سفرشان نشسته‌اند؛ خودشان می‌بزند، خود می‌خورند و همان جا می‌خوابند. جای خواب، سازه به جای آن که در درون کاروانسراها، مهمان‌پذیرها، هتل‌ها، متل‌ها باشد به چادرهای پُررنتی و نایلونی منتقل شده و پیکان و پژو و هیوندای و بنز جای اسب و استر و شتر را گرفته، در کنار از کجاوه خبری نیست اما گاه در پشت وانت‌ها و کامیون‌های چادر کشیده‌اند و اهن‌چرخ در آن جای گرفته‌اند. تاسیسات گردشگری نیز کم‌سو و کم‌ارتباط با خواست و روی ایرانی، خدمات اقامتی و پذیرایی ارائه می‌کنند.

واقعیت این است که شاغلین در این بخش با روح انسانی، روابط انسانی، روابط اجتماعی و میزبانی ارتباط چندانی ندارند. آنها علی‌رغم این که علاقه‌مندند مشتریان‌شان افزایش یابد اما راه‌ها و اصول ارائه خدمت را کم می‌بینند و هم‌چنان به شیوه سنتی و مبتنی بر سود زودگذر خدمت‌رسانی می‌نمایند.

آیا وقت آن نرسیده که ایرانیان سرنوشت خود را از دست دینک غلط اقتصادی که بلای خانمان سوز پنج دهه گذشته ایشان شده نبینند، اندکی متذکره کنند و روح تشنه‌شان را سیراب کنند و به گوشه‌ای بخزند و فکر کنند و ببینند چه می‌کنند و حاصل این همه اشتباه دویدن در سطح فردی و اجتماعی چیست؟ آیا وقت آن نرسیده که به برکت رزق حلال انسانی و الهی که ما ایرانیان از دوره پیش از اسلام تا حال مُنادی آن بودیم روی آورند؟ آیا وقت آن نرسیده فرمول‌های نگاه اقتصادی‌شان را با «نگاه کاسب‌کارانه اجدادشان که کاسب را حبیب خدا بود و برکت را از روزی حلال می‌خواست» تغییر دهند، آیا وقت آن نرسیده که با نگاه «نفوذ در بازارهای جهانی» وارد عرصه اقتصاد شویم نه سود زودگذر؟

آیا ...

باشد که با خواندن این نوشتار بدانند نیاکان‌شان با کدام فرهنگ و آداب زیبا و بر اساس

چه باورهایی در مهمان‌پذیری و میزبانی پیش قدم بودند. بدانند که مهمان‌پذیری صرفاً یک شغل بی‌روح اقتصادی نبود و چشم و هم‌چشمی در آداب و رسوم آن جای نداشت، بلکه یک مسئولیت بود، یک وظیفه همگانی، یک رقابت زیبا، یک افتخار عمومی، یک نشان برجسته در خدمت، یک فرهنگ، یک ادب و منش ممیزه‌ی یک ملت.

فراموش نکنید مهمان‌پذیری را باید از خودمان آغاز کنیم، تا ما نتوانیم از روح بزرگ انسانی خود پذیرایی کنیم چگونه می‌توانیم متأسفانه در روزگار ما برخی از هم وطنان من فراموش کرده‌اند که انسانند و وزن‌شان به پهنای اتومبیل‌شان، وسعت ویلاهاشان، پیر بودن حساب بانک‌شان، بزرگی و عظمت حسینی و مسجدشان، سفرهای خارج‌شان نیست بلکه به قناعت، در خانه کاشن بناهای عام‌المنفعه ساختن، ایثار کردن به معنای واقعی کلمه (=گذشتن از وقت، مال، جان خود در راه خدا)، سادگی و پر منفعت بودن است.

با توجه به نیاز موجود و بنا به اصرار نویسندگان و محدودیت زمان نسبت به گردآوری نخستین نسخه این نوشتار در زمینه مهمان‌پذیری در ایران و اسلام اقدام شد تا با بهره‌گیری از قرآن کریم و احادیث رسول اکرم (که صلوات فرشتگان مقرب و بندگان خدا بر آن حضرت و خانواده مطهرش باد) و ائمه اطهار (که درود خدا بر آنها باد) نسبت به بازخوانی اولیه این آداب و سنن اقدام شد و سپس به کمک کتاب‌های دست اول و سفرنامه‌ها به توضیح و تشریح این آداب پرداختیم. واقعیت این است این نوشتار خالی از نقص نیست، امید است خوانندگان محترم با ارسال نکات مورد نظرشان به آدرس karimzadealireza@gmail.com حقیر را خوشه چین خرمن دانی نو قرار دهند. مسلم است که نقطه نظرهای درست همکاران و ریزبینان در ویرایش‌های بعد مد نظر خواهد بود.

در اینجا شایسته است از سرکار خانم راحله قنبری مدیر محترم انتشارات مه‌کامه که چاپ و نشر این اثر را بر عهده گرفتند و جناب آقای رئیسی که صفحه‌آرایی آن را انجام دادند، تقدیر نمایم.